

Mērojot ceļu cauri Ziemeļkurzemes piekrastei, gar acīm zib neskaitāmas priedes, šur tur pavid arī egles un bērzi. Ja neizkāpj no auto, var rasties iespaids, ka piekraste ir tikai bezgalīgi priežu meži, un grūti pat nojaust par šā jūras krasta dažādību. Piekrastes krāsainība un daudzveidība šur tur atsedzas zvejnieku ciemos, kur starp mājām pavid atklātas kāpas, pļavas un pat jūra. Taču vislabāk šo skaistumu var iepazīt un izjust, ejot kājām gar jūras krastu.

Vecročupes ieteka jūrā,
Vaides ciems

Jūras krasts

Ar gleznainām pludmalēm priecē Valgalciema–Kaltenes jūrmala, kas it kā nosēta ar lielākiem un mazākiem laukakmeņiem. Tie stāsta gan par savu pagātni, gan tagadējā jūras krasta veidošanos 2–3 tūkstošu gadu laikā. Vienlaikus, laužot jūras viļņus, akmeņi aizsargā krastu, cilvēku mājas un dārzus. Zemākie liedagi vietām ir aizauguši ar meldriem un niedrēm, kas, veidojot piekrastes mitrājus, iesniedzas tālu jūrā, bet uz sauszemes pusi dažviet pāriet piejūras pļavās.

Oļaina pludmale Ovišos

Akmeņaina pludmale Kaltenē

Baltijas kāpuniedre
x Calammophila baltica

Jūrmalas dedestīņa
Latbyrus maritimus

Kalnu norgalvīte *Jasione montana*

Ziemeļkurzemē ir pat pludmales, kurās iztek avoti un krastu ir nostiprinājuši melnalkšņi. Šāda ainava vērojama vienīgi no Ušiem līdz Kolkai. Pavisam citāda ir Ovišu pludmale, kur jūra apskalo līdz 100 m platus oļu laukus. Apaļi, garenī un plakani, pelēki, brūni un sarkanīgi – tik dažādi un apbrīnojami ir ūdens nogludinātie oļi.

Visvairāk Ziemeļkurzemē ir izplatītas smilšainas pludmales. Tās ir ļoti mainīgas: šogad sausas, nākošgad jau ar peļķēm un mitras, vēl citā gadā ar sanesumu joslām un bagātīgu augāju. Šie atšķirīgie vides apstākļi nosaka augu un dzīvnieku sugu lielo daudzveidību. Te ir kur patverties gan sausummiļiem, gan arī ūdensaugiem.

Atsevišķos krasta posmos, piemēram, pie Rojas, Kolkas, Vaides dominē krasta noskalošana. Šeit jūra ik gadu «nograuž» 0,5–2,5 m no sauszemes. Krastu pat nespēj nosargāt 200 gadīgas priedes, kas ieputinātas smiltis līdz vidum. Gluži pretēji procesi notiek Mazirbes–Lūžņas jūrmalā, kur, uzkrājoties smiltīm, sauszemes platības pēdējos 60–70 gados pieaugušas par 50–200 m. Šajās vietās veidojas plašas priekškāpas jeb baltās kāpas, kas novecojot pārvēršas pelēkajās kāpās, bet vēlāk attīstās kāpu mežs.

Embrionālās kāpas Kolka

Mitra pludmale starp Kolku un Ušiem

Kāpu pļava Kolkā

Lielākās priekškāpas varam redzēt Baltijas jūras krastā, tomēr nelielas priekškāpas ir arī gar Rīgas līci. Jo platāka pludmale un priekškāpas, jo lielāka dabiskā barjera pret jūras viļņiem un vējiem. Taču spēcīgākās vētrās pret jūru bezspēcīgas ir pat augstākās, vecākās priekškāpas. Piemēram, 2005. gadā ziemas vētrās tika noskalota liela daļa no 6 m augstās priekškāpas pie Irbes upes.

Viena no skaistākajām dabas rotām ir sausās kāpu pļavas reljefa paaugstinājumos, piemēram, Kaltenē un Kolkā. Tikai pļaujot un ganot ir iespējams saglabāt šo pļavu sugu daudzveidību.

Īpašu dzīvību jūras krastā rada valķi, mazo un lielo upju grīvas. Tās ir nozīmīgi zivju ceļi, patvērums platlapju audzēm un tur mītošiem augiem un dzīvniekiem, nereti arī oāzes piekrastes apceļotājam. Te varam veldzēties karstā vasaras dienā, baudīt ēnu un atspirdzinošo gaisu.

Irbes upes grīva

Ziemeļkurzemes piekraste

Vigas un kangari

Tikai Ziemeļkurzemē un nekur citur Eiropā ik uz soļa var sajust to, kā jūra runā ar mums caur gadu tūkstošiem, lai arī mēs atrastos no tās pat vairāku kilometru attālumā. Tikai retais zina, ka jūrai paralēlie kāpu vaļņi, kas mijas ar starpkāpu ieplakām, jeb libiešu valodā nosauktais kangaru un vīgu komplekss pirms aptuveni deviņiem tūkstošiem gadu bijis jūras dibens. Vēsturiskā ziņā tas liekas ļoti sen, bet no ģeoloģiskā viedokļa – nesen. Un varbūt tieši tāpēc, ka šis reljefs izveidojies ne visai tālā pagātnē, palīdz mums saprast Ziemeļkurzemes piekrastes skarbo dabu un mazrunīgos ļaudis.

Eglu lāčtauce *Monotropa hypopitys* starp ķērpjiem

Vīga Bažu purvā

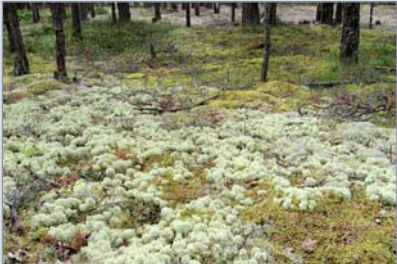
Ko mēs redzam, ja pagriežam muguru jūras asajam vējam un dodamies pāri baltajām smilšu kāpām uz mežu? Aiz baltajām kāpām aizslēptajā priežu mežā jūtama pelēko ķērpju, zaļo sūnu un priežu smarža. Mitrā laikā varam pārvietoties ļoti klusi, jo kājas līdz potītēm iegrimst sūnās, bet vasaras tveicē zem kājām šņirkst un krakšķ lūstošie ķērpji. Tāds nu ir piekrastes mežs, pirmā acu uzmetienā visur vienāds un vienmuļš – tikai priedes un priedes, bet zemi klāj bezgalīgi sūnu un ķērpju paklāji. Gan priežu likās muguras, gan lielie zari vēsti par to, ka ik dienu piekrastes mežam jācinās ar vēju, ar smiltīm, reizēm ar ugunsgrēkiem, bet reizēm ar nepārdomātu cilvēka rīcību. Tikai piekrastes mežu dēļ nav aizputināti daudzi piekrastes zvejniekciemi un ir bijis iespējams nabadzīgajā augsnē izaudzēt labību un kartupeļus, ganīt lopus un gadsimtiem ilgi pasargāt mūsu Zemi no ienaidnieka.

Kuprainā celmmuša *Laphria gibbosa*

Jo tālāk no jūras, jo vairāk uz kāpu mugurām parādās melleņu un brūkleņu mētras. Pēc neilga gājiena sauso priežu mežu nomaina arvien mitrākas un mitrākas ieplakas – vīgas. Vietām ieplakās izveidojušās alkšņu un kārkļu biežņas vai grišļu audzes, bet vecākajās ieplakās īstas melnalkšņu sliķšņas, un tikai ļoti sausās vasarās tās iespējams šķērsot sausām kājām. Bieži starpkāpu ieplakas ir šauras, bet vairāku desmitu kilometrus garas. Aiz ieplakas sākas ar priežu mežu apaugusi kāpa – kangars. No vienas kāpas labi saskatāma nākamā. Šādu – jūrai paralēlu, nepārtrauktu kāpu un starpkāpu ieplaku komplekss sauszemē iesniedzas līdz pat 10 km attālumā no jūras.

Platākajās starpkāpu ieplakās izvietojušies ezeri, bet vietām purvi, no kuriem lielākais ir Bažu purvs 2646 ha platībā. Lielākā daļa šā purva atrodas Slīteres nacionālā parka rezervāta zonā, tāpēc ieteicams apmeklēt tās vīgas un kangarus, kur ierīkotas dabas takas.

Ķērpju zemsedze priežu mežā

Mežaina kāpa ar kadiķiem

Pēterezers

Kolkasrags

Kurzemes pussalas tālākais ziemeļu punkts ir Kolkasrags. Daudzi ir izjūti šo vienreizējo iespēju stāvēt ar vienu kāju Mazajā jūrā (Maģjūrā), bet ar otru Dižjūrā. Vārdu *Kolkasrags* un *Kolka* izcelsme tiek saistīta ar Baltijas somu valodām un nozīmē “ass stūris”, “kakts”. Bieži dzirdēts arī skaidrojums ar citas nozīmes līdzīgiem vārdiem libiešu valodā – “mirt”, “nāve”. Šīs vietas ūdeņi patiešām ir ļoti bīstami.

Vecās bākas drupas Kolkasragā, 2005. gads

Vīgu-kangaru komplekss Kurzemes pussalā

Pēc 2005. gada vētrām

Tajos guļ daudzu kuģu atliekas. Šādas kuģu kapenes radijīs lēzenais, apmēram 7 km garais zemūdens sēklis, kas stiepjas jūrā no raga ziemeļaustrumu virzienā. Ik gadu tajā nogulsņējas apmēram 500 000 m³ smilts. Kopš 1884. gada par bīstamo sēkli bridina uz mākslīgas salas uzceltā Kolkas bāka. Taču Kolkasrags pludmale cieš no smilšu trūkuma. Laika posmā no 1890. līdz 1981. gadam krasts ir atkāpies par 350 m. Kolkas piekraste pieder pie paaugstināta noskalošanas riska krastiem.

Aizsardzība

Lai saglabātu šo unikālo Eiropas mēroga piekrastes kompleksu, ir izveidotas vairākas īpaši aizsargājamās dabas teritorijas, kuras iekļautas arī Eiropas aizsargājamo dabas teritoriju tīklā Natura 2000 – Slīteres nacionālais parks, dabas liegumi „Oviši”, „Ances purvi un meži”, „Ģipka” u.c.

Ziemeļkurzemes sauszemes teritorijā ir cieši saistīta ar jūru, it īpaši ar tās seklūdens daļu. Gan Irbes šaurums, gan Rīgas līča rietumu krasts ir atzīti par putniem nozīmīgām vietām Baltijas jūrā.

Jūras piekrastes aizsardzību regulē Latvijas Republikas Aizsargjoslu likums. Saskaņā ar šo likumu nosakāma krasta kāpu aizsargjosla vismaz 300 m platumā (ciemos vismaz 150 m platumā, iekļaujot aizsargājamās biotopus), kā arī jūras aizsargjosla – pludmale un jūra līdz 10 m dziļumam.

Lai aizsargātu pēdējo libiešu apdzīvoto novadu Baltijas jūras un Rīgas līča piekrastē, Ziemeļkurzemes piekrastē ir izveidota īpaši aizsargājamā libiešu kultūrvēsturiskā teritorija “Līvods rānda”.

Biezlapainā sālsvirza jeb honkenija *Honckenya peploides*

Sarkanā puskuitala *Limosa lapponica*

Apallapu pulkstenīte *Campanula rotundifolia*

Teksts: Brigita Laime, Dace Sāmīte; kartes: Mārtiņš Petersons, Kārlis Kalvišķis; foto: Brigita Laime, Didzis Tjarve, Uģis Piterāns, Indra Vaļeniece
Korektore Anitra Pārupe; dizains: Agentūra Munks; druka: McAbols
EK LIFE-Nature projekts (LIFE2002NAT/LV/8498); <http://piekraste.daba.lv/>, Slīteres nacionālā parka mājas lapa – <http://www.slitere.gov.lv/>

